

**Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»**

Навчально-науковий юридичний інститут

Кафедра трудового, екологічного та аграрного права

З. В. Яремак

**УПРАВЛІННЯ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ**

**Методичні вказівки
для підготовки до семінарських (практичних) занять
студентів денної форми навчання
спеціальності 081 Право**

Івано-Франківськ, 2018

Рецензенти:

Розвадовський В. І., кандидат юридичних наук, доцент, зав. кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Данилюк Л. Р., кандидат юридичних наук, викладач кафедри трудового, екологічного та аграрного права Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Яремак З. В. **Управління в галузі охорони довкілля і природокористування: методичні вказівки для підготовки до семінарських (практичних) занять студентів денної форми навчання спеціальності 081 Право.** Івано-Франківськ, 2018. 26 с.

Методичні вказівки розроблені на основі навчального плану Навчально-наукового юридичного інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника і призначені для підготовки до семінарських (практичних) занять з навчальної дисципліни «Управління в галузі охорони довкілля і природокористування», підготовки до здачі заліку. В посібнику викладені: завдання до семінарських і практичних занять, які включають короткі методичні рекомендації, що полегшать підготовку до занять, перелік питань, які виносяться на обговорення на занятті, контрольних питань для перевірки знань, практичних завдань. До кожної теми поданий перелік літератури, до якого включена монографічна та інші наукові джерела по темі, а також розширений перелік нормативно-правових актів, які регулюють відповідний вид відносин станом на 01.01.2018 р.

Методична розробка призначена для студентів, аспірантів, викладачів.

ВСТУП

Правовий інститут «управління в галузі охорони довкілля і природокористування» є одним із фундаментальних інститутів екологічного права, визначальними характеристиками якого є предмет, метод, функції, принципи та види правового регулювання.

Вивчення дисципліни «Управління в галузі охорони довкілля і природокористування» передбачає засвоєння системоутворюючих аспектів екологічного права як галузі права, дозволяє поглиблено розуміти вирішення проблем, пов'язаних зі створенням механізму управління та контролю за додержанням екологічного законодавства, гарантій безпечного сталого соціально-економічного розвитку суспільства і держави, гарантій реалізації та захисту екологічних прав громадян, закладає основу для використання спеціалістами одержаних знань у процесі подальшого навчання, а також для формування у них навичок застосування норм екологічного законодавства на практиці при розробці та забезпеченні юридичного супроводу виважених рішень у відповідній галузі.

Для успішного вивчення цього курсу студентами їм необхідна наявність основних знань з загальної теорії права та окремих галузей права: конституційного, адміністративного, цивільного, господарського, земельного, екологічного тощо.

*Навчальна дисципліна «Управління в галузі охорони довкілля і природокористування» спрямована на поглиблення засвоєних при вивченні нормативних дисциплін еколого-правового спрямування студентами-магістрантами **теоретичних знань щодо:***

- міжгалузевих аспектів державного, громадського та інших видів управління у галузі раціонального використання природних ресурсів, охорони навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки,

- особливостей реалізації функцій державного управління з урахуванням специфіки природного ресурсу;

*та формування у них **практичних вмінь та навичок:***

- застосування відповідного законодавства у реальній практиці правозахисної, правозастосовчої, наукової та іншої діяльності фахівців у галузі права;

- самостійного здійснення аналізу державної політики в галузі охорони довкілля і природокористування.

Відповідно до навчального плану дисципліна «Управління в галузі охорони довкілля і природокористування» включає лекції, семінарські (практичні) заняття та самостійну роботу студентів. З метою реалізації поставлених завдань передбачаються **сучасні форми проведення аудиторних занять – лекції-дискусії, семінари-судові процеси** тощо.

Дана методична розробка покликана допомогти студентам в процесі вивчення дисципліни «Управління в галузі охорони довкілля і природокористування». В нього включена тематика та зміст семінарських і практичних занять. До кожної теми, винесеної на семінарські заняття, сформульована анотація, методичні поради

до її вивчення, які коротко визначають зміст теми, націлюють на вибір правильного підходу до аналізу теми, акцентують на проблемних моментах, вказують на вироблення схеми підготовки питань. До теми також подається перелік основної наукової літератури, ознайомлення з якою забезпечить глибший теоретичний аналіз відповідних питань, а також вичерпний перелік нормативно-правових актів, які служать законодавчою основою регулювання даного виду відносин.

Основою підготовки до семінарських занять виступають навчальні підручники та посібники, які є загальними для всіх тем, а саме:

1. Екологічне управління [Текст] : підручник. К.: Либідь, 2004.
2. Каракаш І. І. Природноресурсове право України: Навч.посібник. К.: Істина, 2005.
3. Основи управління контролю та господарський механізм природокористування. К.: КДТЕУ, 1999.
4. Основи екології. Екологічна економіка та управління природокористуванням. Суми: ВТД "Університетська книга", 2006.
5. Екологічне право України : підручник / За ред. А. П. Гетьмана, М. В. Шульги. Харків: Право, 2009.
6. Екологічне право України. Особлива частина: навч. Посібник / О. М. Шуміло (кер. авт. кол.), В. А. Зуєв, І. В. Бригадир та ін. К.: ЦУЛ, 2013.
7. Екологічне право України. Академічний курс : підручник / За ред. Ю. С. Шемшученка. К.: Юридична думка, 2005.
8. Кобецька Н. Р. Екологічне право України : навч. посіб. К.: Юрінком Інтер, 2009.
9. Костицький В. В. Екологічне право України : підручник. Дрогобич: Коло, 2012.

До тем, винесених на розгляд на семінарських (практичних) заняттях, поданий детальний перелік питань, які будуть розглядатись на занятті, перелік контрольних питань, що носять більш конкретний, деталізований характер, передбачають здійснення узагальнення чи навпаки конкретизації окремих положень теми, порівняння нормативних приписів, тлумачення норм тощо і забезпечують більш глибоке освоєння теми.

До кожної теми також включені практичні завдання, які передбачають юридичний аналіз відносин, кваліфікацію юридичних фактів, що мали місце, вирішення на основі нормативно-правових актів правових конфліктів, ситуацій. При вирішенні практичних завдань, насамперед необхідно проаналізувати коло відносин, які склалися, та вибрати правові норми, що підходять для врегулювання в даному випадку. Вибравши норму, слід переконатись в її чинності та автентичності тексту, перевірити межі дії, щоб впевнитись, що саме вона (чи кілька норм), стануть нормативною підставою правової кваліфікації. В процесі аналізу норми відбувається також її тлумачення, з'ясування змісту з урахуванням вивчених теоретичних положень. Відповідь – вирішення практичних завдань – повинна бути максимально повною, обґрунтованою, з посиланням на конкретні статті нормативно-правових актів та визначенням можливих варіантів вирішення, які

можуть відрізнятись в залежності від зміни обставин.

Підготовка до семінарських (практичних) занять не вимагає переписування в зошит підготовки до занять положень підручників чи статей нормативно-правових актів, однак для належних, обґрунтованих відповідей, в першу чергу на контрольні питання та практичні завдання, в зошиті повинні бути вказані номери статей, їх положення, висновки по справі, результати вирішення конфліктів, які використовуються при відповідях, а також дають змогу викладачу оперативно перевірити підготовку до заняття.

ТЕМА. Теоретико-правова характеристика управління в галузі охорони довкілля та природокористування

У системі глобальних проблем сучасності екологічна криза характеризується максимально високим рівнем напруженості та складності і вимагає необхідності впровадження цілісної інтегрованої екологічної політики, яка відповідала б національним та глобальним інтересам.

Метою семінарського заняття є формування у студентів загальних знань щодо поняття і сутності державного управління природокористуванням і охороною навколишнього природного середовища в Україні.

На семінарському занятті студенти повинні отримати знання щодо: поняття управління у сфері природокористування та охорони довкілля, функцій управління та ознак, що характеризують управління природокористуванням та охороною навколишнього природного середовища. Характеризуючи принципи державного управління в сфері природокористування та охорони довкілля, окремо слід зупинитись на основних принципах державного управління в цілому та приділити особливу увагу специфічним принципам, що властиві сфері природокористування.

Розглядаючи питання щодо видів управління в сфері довкілля, необхідно розкрити зміст наступних питань: особливості громадського управління в екологічній сфері, особливості державного управління в сфері довкілля, характеристика виробничого управління в сфері природокористування та охорони довкілля.

На семінарському занятті студенти повинні з'ясувати зміст функцій державного управління в сфері довкілля та дати характеристику окремих функцій.

При підготовці до семінарського заняття слід ретельно проаналізувати нормативну базу, а також існуючі точки зору та підходи вчених до окремих дискусійних проблем екологічного управління.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 1 (2 год.)

Питання для обговорення:

1. Управління в галузі охорони довкілля та використання природних ресурсів: поняття, принципи, завдання, форми, методи управління.

2. Види управління. Державне управління, його ознаки та види. Основні форми громадського управління. Самоврядне управління. Виробниче управління.

3. Поняття та зміст функцій управління природокористуванням та охороною довкілля.

4. Класифікація функцій державного управління:

а) загальні функції державного управління (законодавче регулювання, прогнозування, планування, координація, погодження, контроль та нагляд та ін.);

б) спеціальні функції державного екологічного управління (екологічне нормування, екологічне ліцензування, екологічна сертифікація, екологічний моніторинг, екологічна паспортизація та ін.).

5. Завдання і зміст сучасної екологічної політики в Україні.

Контрольні запитання:

1. Запропонуйте власне визначення поняття «управління природокористуванням».

2. Як співвідносяться поняття «управління в галузі охорони навколишнього

природного середовища», «управління природокористуванням», «екологічне управління»)?

3. Дайте порівняльну характеристику державного, самоврядного та відомчого екологічного управління.

4. В чому суть виробничого управління природокористуванням? На основі аналізу нормативно-правових актів наведіть приклади такого виду управління.

5. Дайте перелік основних функцій державного управління природокористуванням. Як співвідносяться ці функції із функціями державного управління у галузі охорони навколишнього природного середовища?

6. За якими критеріями можна класифікувати функції державного екологічного управління? Запропонуйте власну класифікацію.

7. Які, на вашу думку, існують проблеми (законодавчого, організаційного, економічного характеру) в організації управління в галузі охорони довкілля та природокористування? Ваше бачення їх вирішення.

Термінологічне завдання: управління, форми управління, методи управління, функції управління, екологічне управління, управління в галузі охорони довкілля, управління в галузі природокористування, державне управління, відомче управління, самоврядне управління, виробниче управління.

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

I. Дайте відповідь на такі питання:

Інтеграція та диференціація екологічного управління.

II. Визначте:

а) нормативну основу реалізації функцій державного управління Кабінетом Міністрів України, Міністерством екології та природних ресурсів України;

б) перелічіть органи спеціальної компетенції та вкажіть нормативну основу їх діяльності.

III. Сформуйте перелік:

загальних та спеціальних нормативно-правових актів, які встановлюють систему органів державного управління в галузі використання природних ресурсів.

Практичне завдання:

1. Ініціативна група громадян селища звернулася до відповідної селищної ради з проханням затвердити екологічну програму щодо очищення місцевого озера і упорядкування навколо нього лісопаркової території. Селищна рада відмовилася затвердити запропоновану громадянами програму, посилаючись на брак коштів. Тоді ініціативна група організувала загальні збори громадян територіальної громади селища на яких обговорювалося питання затвердження екологічної програми. Рішенням загальних зборів екологічну програму, запропоновану ініціативною групою, було затверджено. Під рішенням підписалося 70 % повнолітніх мешканців селища. Затверджене рішення ініціативна група передала до

селищної ради для виконання, посилаючись при цьому на ст. 143 Конституції України, відповідно до якої територіальні громади селищ мають право безпосередньо затверджувати програми соціально-економічного і культурного розвитку.

1. *Про яку функцію управління можна вести мову у даній практичній ситуації. Охарактеризуйте її.*
2. *Чи правомірно діяла ініціативна група? Вирішіть справу посилаючись на норми екологічного законодавства.*

2. У зв'язку зі збільшенням кількості порушень санітарного законодавства в осінній період, а саме масовим спалюванням опалого листя і сміття на прибудинкових територіях, у парках, скверах та інших зонах зелених насаджень та на газонах, в період з 15 жовтня по 20 листопада в м. Стрий заборонено спалювати листя і побутові відходи. Відповідне рішення прийнято Стрийським міськвиконкомом.

Керівникам підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності також доручено тримати на постійному контролі санітарно-екологічний стан власних та прилеглих територій, санітарно-захисних зон та забезпечити своєчасне вивезення відходів на спеціалізоване звалище, не допускати фактів спалювання відходів, організувати проведення суботників із вивезення сміття, залучивши власних працівників, а Стрийській міській санепідемстанції з метою виявлення фактів спалювання опалого листя, залишків городньої рослинності та сміття - організувати систематичне проведення рейдів по території міста, особливо у вечірній час та вихідні дні.

Вказане рішення Державним підприємством "Стрийський водгосп" було оскаржено до суду, оскільки восени прийнято спалювати опале листя, це є нормальним, а виконком міськради не уповноважений приймати рішення з відповідних питань.

1. *Чи відповідає вимогам чинного законодавства рішення виконкому міської ради? Чи доцільним є удосконалення екологічного законодавства в частині уточнення повноважень у відповідній сфері органів місцевого самоврядування?*

2. *Вирішіть справу.*

3. Наразі чинними є два Положення про Державне агентство водних ресурсів України. одне з них затверджене Указом Президента України від 13 квітня 2011 р. № 453, а інше – постановою Кабінету Міністрів України від 20 серпня 2014 р. № 393.

За яким правилом доцільно усунути вказану колізію: темпоральним, змістовним чи ієрархічним? Обґрунтуйте Вашу позицію.

Література:

1. Андрейцев, В. Тектолого-правові аспекти забезпечення сучасної екологічної політики держави / В. Андрейцев // Право України. – 2011. – № 2. – С. 66–84.

2. Балюк, Г. Проблеми законодавчої регламентації та реалізації в Україні екологічної складової концепції сталого розвитку / Г. Балюк // Право України. – 2011. – № 2. – С. 85–94.
3. Балащенко С.А. Государственное управление в области охраны окружающей среды. – Мн.: БГУ, 2000. – 341 с.
4. Бригадир І. В. Правовідносини в сфері екологічного управління як частина предмету правового регулювання екологічного права / І. В. Бригадир // Форум права. - 2013. - № 4. - С. 31-35.
5. Гетьман А. П. Доктринальні аспекти правового забезпечення екологічної політики України / А. П. Гетьман // Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (9-10 жовт. 2009 р.). – Х. : НЮАУ, 2009. – С. 13–18.
6. Гетьман, А. П. Методологічні засади становлення правових основ охорони довкілля / А. П. Гетьман // Право України. – 2011. – № 2. – С. 11–19.
7. Гетьман А. П. Правовые проблемы экологической политики Европейского союза и Украины: монография / А. П. Гетьман, В. И. Лозо. – Х. : Право, 2014. – 280 с.
8. Головкін О. В. Поняття та зміст державного контролю у сфері охорони довкілля в Україні / О. В. Головкін // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. – 2011. - № 6. – С. 70 – 77.
9. Государственное управление охраной окружающей среды в союзной республике / Авт. кол. : Ю. С. Шемшученко, Н. Р. Малышева, Н. И. Ерофеев и др. ; Отв. ред. Ю. С. Шемшученко ; Академия наук Украинской ССР. Институт государства и права. - Киев : Наукова думка, 1990. - 278 с.
10. Олефіренко О. В. Основні напрямки забезпечення ефективності державного екологічного управління в Україні / О. В. Олефіренко // Ефективність державного управління. – 2014. – Вип. 40. – С. 41 – 47.
11. Правовые механизмы охраны окружающей среды и обеспечения экологической безопасности / Т. И. Макарова [и др.] ; под науч. ред. Т. И. Макаровой. – Минск : БГУ, 2016. – 191 с.
12. Управління у сфері охорони довкілля та природокористування в Україні: проблеми та шляхи їх вирішення [Текст]. — К. : ВЕГО “МАМА 86”, 2003.
13. Черкашина Е. Г. О разных подходах к пониманию государственного управления в сфере природопользования и охраны окружающей среды / Е. Г. Черкашина // Вестник Амурского государственного университета. Серия : Гуманитарные науки. – 2012. – № 56. – С. 41 – 46.
14. Яремак З.В. Співвідношення кадастрової функції з іншими функціями державного управління охороною довкілля. Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника Навчально-науковий юридичний інститут, м. Івано-Франківськ – 2012 Режим доступу: <http://194.44.152.155/elib/local/1485.pdf>

Нормативно-правові акти:

1. Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року: розпорядження КМУ від 17.10.2007 р. № 880-р // Офіц. вісн. України. – 2007. – № 79. – Ст. 2961.
2. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21.12.2010 р. // Відом. Верхов. Ради України. – 2011. – № 26. – Ст. 218.

ТЕМА. Механізми участі громадськості у плануванні, реалізації та контролі за виконанням екологічної політики в Україні

Участь громадськості є ефективним інструментом врахування екологічних та соціальних інтересів у процесі прийняття управлінських рішень і таким чином покращення якості рішень та підвищення рівня їхнього сприйняття з боку загальної громадськості. Це твердження вже давно отримало міжнародне визнання. Існує низка міжнародних угод, до яких Україна приєдналася, які вимагають, щоб сторони цих угод забезпечували та розвивали участь громадськості в екологічному управлінні. Це і Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті (1991) та Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (1998). Окрім того, приєднавшись у 2010 році до Європейського енергетичного співтовариства та підписавши Угоду про асоціацію з ЄС у 2014 р., Україна зобов'язалася імплементувати законодавство ЄС щодо оцінки впливу на довкілля, яке включає положення про участь громадськості, які подібні до тих, що містяться у вище перелічених конвенціях.

При підготовці до семінарського заняття варто з'ясувати нормативні підстави та форми участі громадськості у прийнятті екологічно значимих рішень. З метою належної реалізації функцій громадського екологічного управління необхідно дослідити питання належного інформування громадськості та доступності правосуддя з питань захисту довкілля.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 2 (2 год.)

Питання для обговорення:

1. Міжнародні стандарти та національне законодавство щодо участі громадськості у прийнятті екологічних рішень.
2. Форми участі громадськості у екологічному управлінні:
  - а) громадське обговорення;
  - б) участь громадськості в оцінці впливу на довкілля;
  - в) інші форми.
3. Доступ громадськості до екологічної інформації.
4. Доступ громадськості до правосуддя з питань захисту довкілля.
5. Роль громадських організацій у формуванні нового ставлення суспільства до природи.

Термінологічне завдання: громадськість, громадська організація, громадське обговорення, громадські слухання, екологічна інформація.

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

I. Запропонуйте власне визначення поняття «громадського екологічного управління».

II. Визначте співвідношення понять «громадськість», «громадська організація», «громадська екологічна організація».

III. На основі аналізу норм ЗУ «Про екологічну експертизу» та ЗУ «Про оцінку впливу на довкілля» дайте порівняльну характеристику форм участі громадськості.

Що, на Вашу думку, необхідно удосконалити у механізмі участі громадськості в оцінці впливу на довкілля?

Практичне завдання:

1. До Комітету Верховної Ради України з питань екології, природокористування та у справах подолання наслідків Чорнобильської катастрофи надійшов запит від кількох громадських екологічних організацій з проханням роз'яснити, чи передбачено екологічним законодавством України та міжнародним законодавством механізм винесення на всенародне обговорення проектів законодавчих актів з питань раціонального використання природних ресурсів, охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки, а також яка юридична природа участі громадськості у прийнятті екологічно важливих рішень та в екологічній оцінці.

Голова комітету доручив юридичній службі підготувати відповідь на запит.

Запропонуйте можливий варіант відповіді на запит.

Які форми участі громадськості та механізми їх реалізації впливають із зазначеного запиту?

Література:

1. На шляху до зміцнення участі громадськості у процесі прийняття екологічних рішень: Україна (аналітичний документ).
2. Алексеева Є. А., Жиравецький Т. М. Основні положення Закону України «Про доступ до публічної інформації» в контексті інформації про стан довкілля: Посібник для громадськості. Львів, 21012. 46 с.
3. Доступ до правосуддя в галузі охорони довкілля: практичний посібник /Алексеева Є. А., Левіна Г. М., Шуміло О. М., Шутяк С. В., Кравченко О. В.; Міжнародна благодійна організація «Екологія–Право–Людина». Львів: Норма, 2015. 144 с.
4. Іванюшенко В.В. Конституційне право людини і громадянина на безпечне для життя і здоров'я довкілля та його забезпечення в системі місцевого самоврядування : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.02. / В.В.Іванюшенко – К. : Ін-т законодавства Верхов. Ради України, 2009. – 20 с. 41.
5. Мороз Г.В. Правове регулювання участі громадськості в прийнятті рішень у галузі охорони довкілля. Івано-Франківськ, 2008.
6. Кобецька Н.Р. Екологічні права громадян України: автореф. дис. на здоб. наук. ст. к.ю.н.: спец. 12.00.06. Київ, 1998.
7. Яремак З. Реалізація права на доступ до правосуддя з питань захисту екологічних прав. *Права людини і довкілля в новій Україні*: на честь професора С. М. Кравченко: збірник статей та тез міжнародного дисциплінарного симпозіуму, 20-21 вересня 2014 р. Львів, 2015 р. С. 168 – 176. URL: http://epl.org.ua/wp-content/uploads/2016/12/Policy_paper_UKR_for_web-1.pdf.

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України.
2. Конвенція про доступ до інформації і участь громадськості у процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля: прийнята в рамках Ради Європи 25.06.1998 (м. Орхус, Данія).
3. Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті від 25.02.1991 р.
4. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991.
5. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року : Закон України від 21.12.2010 р.

6. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13.01.2011.
7. Про оцінку впливу на довкілля: Закон України від 23.05.2017.
8. Про забезпечення доступу до публічної інформації: наказ Мінприроди України від 11.11.2011.
9. Про затвердження Положення про участь громадськості у прийнятті рішень у сфері охорони довкілля: наказ Мінприроди України від 18.12.2003.
10. Про затвердження Порядку залучення громадськості до обговорення питань щодо прийняття рішень, які можуть впливати на стан довкілля: постанова Кабінету Міністрів України від 29.06.2011.
11. Про затвердження Положення про щоквартальне інформування населення через ЗМІ про об'єкти, які є найбільшими забруднювачами навколишнього природного середовища: наказ Мінприроди України від 1.11.2005.
12. Про затвердження Порядку проведення громадських слухань у процесі оцінки впливу на довкілля: постанова Кабінету Міністрів України від 13.12.2017.

ТЕМА. Економічний механізм управління охороною довкілля та природокористуванням в Україні

Економічний механізм забезпечення охорони довкілля – це система економіко-правових засобів впливу, які забезпечують формування системи фінансування природоохоронних заходів через стягнення екологічного податку, природноресурсових зборів, інших поступлень, стимулювання природоохоронної діяльності суб'єктів шляхом встановленням фінансових та інших матеріальних пільг та гарантій. Ідеальна модель економічного механізму полягає в тому, щоб закріпити в правових нормах такі умови взаємодії платєжів, зборів, податків, при яких підприємцю значно вигідніше виконувати всі вимоги законодавства про охорону довкілля, ніж порушувати їх.

Правової регламентації в Україні цей інститут вперше набув у 1991 р. з прийняттям Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», який вміщує самостійний розділ Х «Економічний механізм забезпечення охорони навколишнього природного середовища». Значення економічного механізму вирішення проблем охорони довкілля має два основних аспекти. Функціонування економічного механізму, по-перше, є джерелом фінансування заходів по охороні довкілля, акумулювання грошових засобів; по-друге, здійснює реальний вплив на природокористувачів і інших господарюючих суб'єктів – юридичних і фізичних осіб, стимулюючи їх до виконання екологічних вимог, які містяться в законодавстві.

При підготовці до даної теми студентам необхідно дослідити міжгалузевий характер економіко-правового механізму екологічного управління, дослідити його основні елементи, види, форми; ознайомитися із нормативними джерелами податкового, бюджетного права та визначити їх співвідношення із нормами екологічного законодавства; вивчити прикладну сторону економічного стимулювання природоохоронної діяльності.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 3 (2 год.)

Питання для обговорення:

1. Поняття та принципи економіко-правового механізму природокористування та охорони довкілля.
2. Основні напрями та складові елементи економічного механізму

природокористування та охорони навколишнього природного середовища.

3. Джерела фінансування екологічних заходів. Фонди охорони навколишнього природного середовища.

4. Платність використання природних ресурсів і забруднення навколишнього природного середовища: види та форми справляння.

5. Види економічного стимулювання природоохоронної діяльності. Екологічне страхування.

Термінологічне завдання: економіко-правовий механізм природокористування та охорони довкілля, фонд охорони навколишнього природного середовища, екологічне страхування, екологічний податок, рентна плата.

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

I. Запропонуйте власне визначення поняття «економіко-правовий механізм природокористування та охорони довкілля».

II. Дайте порівняльну характеристику плати за використання природних ресурсів та плати за забруднення навколишнього природного середовища.

III. Перелічіть джерела фінансування екологічних заходів із вказанням статті нормативно-правового акту, де про них зазначено.

Практичне завдання:

1. Під час розробки та попереднього обговорення у Хмельницькій облдержадміністрації (далі – ОДА) програми економічного та соціального розвитку області заступник голови ОДА запропонував закріпити в програмі пріоритетність економічного розвитку обласного центру та Ярмолинецького, Славутського і Городоцького районів, а саме: запровадити спрощений режим отримання дозволів на використання природних ресурсів та забруднення довкілля і обмежити кількість перевірок дотримання природоохоронного законодавства.

За наслідками обговорення наведена вище пропозиція були схвалена та включена у прийняту ОДА програму. Природоохоронна громадська організація "Зелене Поділля" оскаржило затвердження програми до суду, вважаючи, що вона в запропонованій заступником голови ОДА частині суперечить вимогам чинного екологічного законодавства.

1. Надайте характеристику чинному екологічному законодавству на предмет врахування принципу поєднання економічних та екологічних інтересів та наведіть приклади. Запропонуйте напрями удосконалення законодавства в цій частині.

2. Вирішіть справу.

Література:

1. Правова охорона довкілля: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія / А. П. Гетьман, А. К. Соколова, Г. В. Анісімова [та ін.]; за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2014.

2. Гетьман А. П. Організаційно-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища. Проблеми законності. Харків, 2014. Вип. 125.
3. Зуєв В.А. Організаційно-правові аспекти природокористування та охорони навколишнього природного середовища : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.06. / В. А. Зуєв. – Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2003. – 20 с.
4. Кобецька Н. Р. Дозвільне і договірне регулювання використання природних ресурсів в Україні: питання теорії та практики: монографія. Івано-Франківськ: Прикарпат. нац. ун-т ім. Василя Стефаника, 2016.
5. Коваленко Л.П. Адміністративно-правові заходи охорони навколишнього природного середовища : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. юрид. наук : 12.00.07. / Л.П. Коваленко. – Х. : Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого, 2003. – 18 с.
6. Костицький В.В. Економіко-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища : теорія та практика. : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. д-ра. юрид. наук. 12.00.06. – К.: НАН України. Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького, 2004. – 52 с.

Нормативно-правові акти:

5. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991.
6. Про перелік документів дозвільного характеру у сфері господарської діяльності: Закон України від 19.05.2011.
7. Податковий кодекс від 02.12.2010 р.
8. Про страхування: Закон України від 07.03.1996 р. в редакції від 01.01.2017 р.
9. Про екологічний аудит: Закон України від 24.06.2004.
10. Про порядок видачі дозволів на спеціальне використання природних ресурсів і встановлення лімітів використання ресурсів загальнодержавного значення: постанова Кабінету Міністрів України від 10.08.1992.
11. Про затвердження Положення про Державний фонд охорони навколишнього природного середовища: постанова Кабінету Міністрів України від 07.05.1998 в редакції постанови Кабінету Міністрів України від 7.04.2006.

ТЕМА. Екологічний контроль та проблеми його реалізації в Україні

Контроль в галузі природокористування – це діяльність відповідних суб'єктів, спрямована на забезпечення дотримання правових вимог щодо раціонального використання природних ресурсів та їх охорони всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями, громадянами. Ст. 34 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» визначено *завдання контролю у галузі охорони навколишнього природного середовища* – забезпечення додержання вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища всіма державними органами, підприємствами, установами та організаціями, незалежно від форм власності і підпорядкування, а також громадянами. При цьому державному контролю підлягають використання і охорона земель, надр, поверхневих і підземних вод, атмосферного повітря, лісів та іншої рослинності, тваринного світу, морського середовища та природних ресурсів територіальних вод, континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України, природних територій та об'єктів, що підлягають особливій охороні, стан навколишнього природного середовища, а також дотримання заходів біологічної і генетичної безпеки щодо біологічних об'єктів навколишнього природного середовища при створенні, дослідженні та практичному використанні генетично модифікованих організмів у відкритій системі.

Залежно від суб'єкта здійснення контролю та сфери дії контрольних повноважень виділяють такі його *види*: державний, самоврядний, громадський, виробничий.

Під *методами (способами, формами) контролю* доцільно розуміти законодавчо визначену процедуру здійснення контрольних повноважень відповідними суб'єктами. До них відносять: перевірки, інспектування, обстеження, спостереження, ревізії, інвентаризації, накладення заборон і обмежень, застосування заходів юридичної відповідальності і т.д.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 4 (2 год.)

Питання для обговорення:

1. Екологічний контроль як міжгалузева функція управління в галузі використання природних ресурсів, охорони довкілля та забезпечення екологічної безпеки.
2. Співвідношення екологічного контролю та нагляду. Співвідношення екологічного контролю з іншими функціями управління в галузі екології.
3. Функції та завдання екологічного контролю за законодавством України.
4. Суб'єкти та об'єкти екологічного контролю. Зміст екологічного контролю.
5. Способи (методи) здійснення екологічного контролю.
6. Державний загальний та спеціальний екологічний контроль. Громадський екологічний контроль. Виробничий екологічний контроль. Самоврядний екологічний контроль.

Термінологічне завдання: контроль, нагляд, екологічний контроль, державний загальний екологічний контроль, державний спеціальний екологічний контроль, виробничий контроль громадський екологічний контроль, самоврядний екологічний контроль, державний інспектор, громадський інспектор.

Контрольні запитання:

1. Правове регулювання здійснення державного контролю в галузі природокористування.
2. Визначте систему органів спеціального державного контролю в галузі природокористування.
3. Дайте характеристику основних форм (способів, методів) державного контролю.
4. Назвіть підстави позапланових заходів державного нагляду (контролю).
5. Розмежуйте компетенцію Державної служби з питань геодезії, картографії та кадастру України та Держекоінспекції України в галузі державного контролю за використанням і охороною земель.
6. Розмежуйте функції геологічного контролю і гірничого нагляду.
7. Визначте повноваження посадових осіб Державної лісової охорони при здійсненні контролю за раціональним використанням лісів.
8. Охарактеризуйте порядок проведення планових заходів державного нагляду (контролю) Державним агентством лісових ресурсів.
9. Визначте критерії, за якими оцінюється ступінь ризику від провадження

господарської діяльності в галузі використання природних ресурсів.

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

I. Дайте порівняльну характеристику повноважень громадських інспекторів та державних.

II. Дайте порівняльну характеристику державного загального та державного спеціального контролю.

III. Складіть таблицю критеріїв розмежування державного управління, державного контролю і нагляду у сфері природокористування.

Практичне завдання:

1. 6 липня 2017 року до Львівського окружного адміністративного суду надійшов адміністративний позов Державної екологічної інспекції у Львівській області до фізичної особи-підприємця ОСОБА_1 про застосування заходів реагування шляхом тимчасового зупинення виробництва (виготовлення) або реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг, пов'язані з поводженням з відходами. В обґрунтування позовних вимог позивачем зазначено, що Державною екологічною інспекцією проведено позапланову перевірку дотримання вимог природоохоронного законодавства фізичної особи-підприємця ОСОБА_1, за результатами якої були виявлені порушення природоохоронного законодавства.

Відповідач надав заперечення в яких зазначив, що під час проведення перевірки були встановленні факти порушення вимог природоохоронного законодавства, тому інспекцією було видано припис з терміном усунення визначених в приписі порушень до 27.09.2017 року. Так як термін усунення порушень не сплинув на дату розгляду справи підстав для задоволення позовних вимог та тимчасового зупинення виробництва (виготовлення) або реалізації продукції, виконання робіт, надання послуг, пов'язаної з поводженням з відходами, немає.

Визначте порядок проведення позапланової перевірки.

Вирішіть спір по суті, підготувавши рішення суду.

Література:

1. Андрейцев В.І. Екологічне право і законодавство суверенної України: проблеми реалізації державної екологічної політики. Монографія. – Дніпропетровськ.: Національний гірничий університет, 2011.

2. Берзін С.В. Громадський екологічний контроль : посіб. для громадських інспекторів з охорони довкілля / С.В. Берзіна, В.Є. Борейко, Г.С. Бузан ; за заг. ред. І.О. Яковлева. – К. : Інститут екологічного управління та збалансованого природокористування, 2017. – 150 с. (Бібліотека екологічних знань)

3. Волошенюк І. В. Державний нагляд і контроль як гарантії права громадян на екологічну безпеку. – 2012 Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/vchfo_2012_1_14.pdf

4. Голиченков А.К. Экологический контроль: теория, практика правового регулирования : Автореф. дисс. ... д-ра юрид. наук : 12.00.06 «Природоресурсное право, аграрное право, экологическое право» / А.К. Голиченков. – М., 1992. – 48 с.

5. Головкін О.В. Екологічний контроль та нагляд в Україні Нац. акад. прокуратури України. - Кам'янець-Подільський : Друкарня Руга, 2014. - 437 с.
6. Головкін О.В. Державний контроль і нагляд у сфері охорони навколишнього середовища в Україні як функція управління Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2011 . - № 12. - С. 68-73. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bmju_2011_12_11
7. Головкін О.В. Правове регулювання екологічного контролю та нагляду в Україні: теорія і практика, Інститут держави і права ім. В.М.Корецького, 2014. — 468 арк.
8. Головкін О.В. Співвідношення понять контролю та нагляду у сфері охорони навколишнього середовища. Національна академія прокуратури України, Київ. 2011
9. Екологічне право : підруч. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закладів / за ред. А. П. Гетьмана. – Х.: Право, 2013.
10. Екологічне право України. Академічний курс : підруч. – Друге видання / за ред. Ф. С. Шемшученка. – К. : Юрид. думка. – 2008.
11. Залюбовська І. К. Організаційно-правові засади державного контролю в Україні : [навч.-метод. посіб.] / Залюбовська І. К. – О. : Юрид. л-ра, 2013.
12. Комарницький В. М. Питання правового забезпечення громадського контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища / В. М. Комарницький // Вісн. Луган. держ. ун-ту внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – 2007.
13. Кравченко С. Д. Контроль за охороною та використанням земель житлової та громадської забудови в містах : дис. ... канд. юрид. наук / Кравченко Сергій Дмитрович. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2010
14. Кравченко Т. А. Самоврядний контроль у сфері земельних відносин в Україні: сучасний стан і шляхи вдосконалення. 2015 Режим доступу: http://el-zbirn-du.at.ua/2015_1/16.pdf
15. Маслова Я. І. Співвідношення понять «нагляд» і «контроль» у державному управлінні України / Я. І. Маслова // Актуал. пробл. держави і права. – 2011.
16. Мурза В. В. Особливості державного нагляду в державі / В. В. Мурза // Форум права. 2012.
17. Мурза В. В. Поняття та структура механізму реалізації наглядової функції держави / В. В. Мурза // Вісн. ХНУВС. – 2013.
18. Науково-практичний коментар Водного кодексу України / Н.О.Багай, Н.Р.Кобецька, І.В.Мироненко [та ін.] ; за заг. ред. Н.Р.Кобецької. – К. : Юрінком Інтер, 2010. – 360 с.
19. Правова охорона довкілля: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія / А. П. Гетьман, А. К. Соколова, Г. В. Анісімова [та ін.]; за ред. А. П. Гетьмана. Харків: Право, 2014.
20. Правові форми екологічного контролю: Навчальний посібник / Краснова М.В., Позняк Є.В., Коваленко Т.П. та ін. (за ред. Красної М.В.). – К.: Алерта, 2012. – 760 с.
21. Сироватка С.С. Екологічний аудит як метод державного контролю у сфері охорони навколишнього природного середовища в Україні. 2012 Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/Nvdduvs_2012_1_47.pdf
22. Федоровська О.Б. Правове забезпечення громадського екологічного контролю в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / О.Б. Федоровська. – К., 2007. – 19 с.

ТЕМА. Управління в галузі охорони та використання земельних ресурсів

Традиційно систему органів управління у галузі використання та охорони земель поділяють на два види: органи загальної компетенції та органи спеціальної компетенції.

Обсяг управлінських повноважень суб'єктів державного управління земельним фондом визначений Земельним кодексом України, а також законодавчими актами, що регулюють правовий статус відповідних державних органів. Здійснюючи свої управлінські функції щодо земельного фонду, органи державного управління враховують як екологічне значення земельних ресурсів, так і їх виробничу та соціально-економічну цінність.

При підготовці до семінарського заняття необхідно проаналізувати особливості реалізації функцій державного управління з метою урегулювання земельних відносин, особливу увагу приділивши функції ведення державного земельного кадастру, обліку та моніторингу, землеустрою тощо. З цих питань варто ознайомитися із обширною нормативною базою, проаналізувати на предмет колізійності їх норм.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 5 (2 год.)

Питання для обговорення:

1. Органи управління в галузі охорони та використання земельних ресурсів загальної та спеціальної компетенції, їх повноваження.
2. Адміністративно-територіальна функція управління в галузі використання і охорони земель.
3. Державний земельний кадастр. Державний облік і моніторинг земель (поняття, мета, види).
4. Поняття про землеустрій, його основні положення, суб'єкт, об'єкт, принципи.
5. Економічний механізм регулювання землекористування.

Термінологічне завдання: земля, земельна ділянка, державний земельний кадастр, державний облік, моніторинг земель, землеустрій, екологічна стандартизація, нормування.

Методичне завдання:

(відобразити у конспекті підготовки до семінарського заняття)

I. Визначте процедуру зміни цільового призначення в залежності від форми власності на ділянку

II. Визначте основні напрями економічного регулювання землекористування та охарактеризуйте їх.

III. Зробіть підбірку нормативно-правових актів з питань управління в галузі охорони і використання земельних ресурсів.

Практичне завдання:

1. Проаналізувати з реєстру судових рішень:

а) рішення 1 (режим доступу:

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72986176>);

б) рішення 2 (режим доступу:

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/55524932>)

на предмет правильності застосування законодавства про зміну цільового призначення земельної ділянки.

2. Перший заступник прокурора Сумської області звернувся з позовом про визнання незаконним та скасування рішення від 25.09.2013 року №2728-МР "Про надання дозволу на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки при зміні її цільового призначення ОСОБА_2."

Позов мотивовано тим, що оскаржуваним рішенням ФОП ОСОБА_2 наданий дозвіл на розроблення проекту землеустрою щодо відведення земельної ділянки при зміні її цільового призначення із земель фізичної культури та спорту під розміщення стадіону зі штучним покриттям на землі житлової забудови для будівництва зблокованих котеджів. Вказане рішення є незаконним та підлягає скасуванню, оскільки воно суперечить вимогам Закону України "Про мораторій на заміну цільового призначення окремих земельних ділянок рекреаційного призначення в містах та інших населених пунктах", яким запроваджена тимчасова заборона на зміну цільового призначення окремих ділянок, у тому числі земельна ділянка рекреаційного призначення, яка передана в оренду ФОП ОСОБА_2 земельна ділянка.

Дайте характеристику правовідносин, що склалися та вирішіть справу.

3. Згідно з рішенням сільської ради ТОВ «Мрія» передано в приватну власність 25 га землі, розташованих поза межами прибережної захисної зони – смуги водоохоронної зони під сінокоси та пасовища. Державний інспектор звернувся з позовом до сільської Ради з вимогою припинити вказане рішення, оскільки на його думку, воно суперечить чинному законодавству

Дайте характеристику правовідносин, що склалися та вирішіть справу.

Література:

1. Бевз О.В. Організаційно-правові аспекти управління у сфері використання та охорони земель історико-культурного призначення в контексті оптимізації системи органів виконавчої влади в Україні / О. В. Бевз // Адміністративне право і процес. – 2015. – №1.

2. Бусуйок Д. Державне управління у сфері раціонального використання й охорони земель: межі регулювання земельного й адміністративного права // Підприємництво, господарство і право. – 2011.

3. Бусуйок Д.В. Правове регулювання процедури здійснення державного управління у сфері використання і охорони земель / Д. В. Бусуйок // Часопис Київського університету права. – 2010.

4. Лісова Т.В. Особливості заходів правової охорони та відтворення земель сільськогосподарського призначення / Т. В. Лісова // Ужгородський національний університет. – 2015.

5. Мірошниченко А. М., Марусенко Р. І. Науково-практичний коментар Земельного кодексу України. – К., 2011.

6. Палій Н.І. Функції управління в галузі використання та охорони земель рекреаційного призначення / Н.І. Палій: Матеріали міжнародної наукової конференції професорсько-викладацького та аспірантського складу // Правове життя сучасної України. – Одеса, 2010.

7. Проблеми розвитку аграрного та земельного права України / В. І. Семчик, П. Ф. Кулинич, В. М. Єрмоленко та ін.; За ред. В. І. Семчика, П. Ф. Кулинича. – К., 2013.

8. Третяк А.М., Раціональне землекористування та охорона земельних ресурсів / В. Я. Месель-Веселяк, М. М. Федоров, В. В. Юрчишен, В. Г. Андрійчук, А. М. Третяк // НАН України. – 2015.
9. Хом'яченко С.І. Система органів, які здійснюють державний і самоврядний контроль за використанням та охороною земель / С.І. Хом'яченко // Держава і право. Юридичні і політичні науки. – Вип. 24.
10. Шарий Г.Т. Державне управління земельними ресурсами: стратегія та перспективи використання та охорони земель / Г. Т. Шарий // Класичний приватний університет. – 2010.

ТЕМА 9. Управління в галузі вивчення, охорони та використання надр

Серед основних напрямків здійснення державної політики у сфері надрокористування визнано удосконалення екологічного законодавства, системи державного управління, контролю й нагляду. Основними *функціями* державного управління у галузі геологічного вивчення, використання і охорони надр є: планування використання і охорони надр; державна експертиза та оцінка запасів корисних копалин; державний облік та кадастр родовищ, запасів і проявів корисних копалин та державний баланс запасів корисних копалин; правове регулювання розподілу та перерозподілу надр і корисних копалин; державний контроль і нагляд за веденням робіт з геологічного вивчення надр, їх використанням та охороною надр; вирішення спорів з питань користування надрами.

При підготовці до семінарського заняття необхідно проаналізувати особливості реалізації функцій державного управління з метою урегулювання відносин в галузі вивчення, охорони та використання надр.

Особливим місце в системі управління займає інститут контролю за додержанням законодавства в галузі з охорони і використання надр. Відтак необхідно проаналізувати законодавчо визначені форми контролю та провести розмежування між ними.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 6 (2 год.)

Питання для обговорення:

1. Особливості управління в галузі використання та охорони надр.
2. Планування використання і охорони надр.
3. Державна експертиза та оцінка запасів корисних копалин.
4. Державний облік та кадастр родовищ, запасів і проявів корисних копалин та державний баланс запасів корисних копалин.
5. Правове регулювання розподілу та перерозподілу надр і корисних копалин.
6. Правові форми контролю за додержанням законодавства в галузі з охорони і використання надр. Геологічний контроль та гірничий нагляд.

Термінологічне завдання: надра, державний облік родовищ, запасів і проявів корисних копалин, державний кадастр родовищ, запасів і проявів корисних копалин, державний баланс запасів корисних копалин, геологічний контроль, гірничий нагляд.

Методологічне завдання:

1. Визначте, які види діяльності, пов'язані із користуванням надрами підлягають оцінці впливу на довкілля? Охарактеризуйте процедуру оцінки впливу.

Практичне завдання:

1. До адміністративного суду звернулось Приватне акціонерне товариство "Край" з позовом до Державної служби геології та надр України про визнання протиправними та скасування наказів № 139 від 12.12.2017 та № 145 від 30.12.2017.

В обґрунтування позовних вимог вказує, що позивач є власником Спеціальних дозволів на користування надрами з метою видобування, а також супутнього геологічного вивчення глибокозалягаючих горизонтів родовища. 12.12.2017 спірним наказом № 139 відповідачем було зупинено дію спеціальних дозволів на 30 календарних днів для усунення порушень, у зв'язку з порушенням п. 25 Положення про порядок проведення державної експертизи та оцінки запасів корисних копалин, що затверджений Постановою Кабінету Міністрів України 22.12.1994 за № 865, в подальшому наказом № 145 від 30.12.2017 внесено доповнення до попереднього.

Позивач не погоджується з наказами щодо зупинення дії Спеціальних дозволів, що належать йому, у зв'язку з чим звернувся до суду.

Надайте правову оцінку правовідносинам, що виникли між сторонами. Прийміть рішення по суті.

2. Державна служба геології та надр України прийняла рішення про анулювання спеціального дозволу на користування надрами Товариства з обмеженою відповідальністю "Кар'єр". Підставою цього було те, що Товариство порушило умови користування спеціальним дозволом на користування надрами в частині неподання щорічного звіту про рух запасів корисних копалин, що зумовило зупинення дії такого дозволу, та в подальшому за наслідками проведеної перевірки господарюючого суб'єкта було виявлено ряд порушень законодавства про користування надрами та винесено припис щодо усунення виявлених порушень. Невиконання Товариством умов припису стало підставою для анулювання спеціального дозволу користування надрами.

Товариство не погоджується із вказаними діями та звернулося до суду із позовом про визнання протиправним та скасування рішення про анулювання спеціального дозволу користування надрами.

Надайте правову оцінку правовідносинам, що виникли між сторонами. Чи підлягають задоволенню позовні вимоги позивача?

Визначте процедуру анулювання дозволу. В яких випадках припинення права користування надрами здійснюється у судовому порядку?

3. Проаналізуйте з реєстру судових рішень:

а) рішення 1 (режим доступу:

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72535866>);

б) рішення 2 (режим доступу:

<http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66222659>)

на предмет правильності застосування норм матеріального та процесуального права.

Література:

1. Кірін Р. С. Кодифікація законодавства про надра : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. юр. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсове право» / Р. С. Кірін. – Київ, 2016. – 36 с.
2. Рудько Г. Нормативно-правове регулювання надрокористування / Г. Рудько, О. Миргородський, М. Курило та ін. – К., 2012.
3. Розвідка та видобуток сланцевого газу: соціальні, правові та екологічні виклики (короткий огляд питання) / [Т. М. Жиравецький, О. В. Кравченко, Б. Г. Проць та ін.]. – Львів, 2013. – 56 с.
4. Філатова В.К. Правове регулювання геологічного вивчення надр : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.06 «Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право» / В.К.Філатова. – Харків, 2008. – 17 с.

ТЕМА 10. Управління в галузі охорони та використання водних ресурсів

Одним із пріоритетних напрямів державної політики України є управління водними ресурсами, яке розглядається як один із найважливіших чинників сталого розвитку суспільства. Система державного управління в галузі охорони, використання й відтворення вод потребує невідкладного реформування в напрямку переходу до інтегрованого управління водними ресурсами. Функції управління у цій сфері розподілені між різними центральними органами виконавчої влади, в результаті чого спостерігається їх дублювання, неоднозначного тлумачення положень природоохоронного законодавства й неефективного використання бюджетних коштів. Крім того, водне законодавство визначає, що державне управління в галузі використання й охорони вод і відтворення водних ресурсів здійснюється за басейновим принципом на підставі державних, цільових, міждержавних і регіональних програм, що на сьогодні не знайшло повного відображення на практиці.

Це зумовлює особливості вивчення інституту управління водними ресурсами та потребує аналізу норм не тільки національного законодавства, а й міжнародних актів.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 7 - 8 (4 год.)

Питання для обговорення:

1. Природоохоронне управління водними ресурсами: поняття, мета, основні проблеми.
2. Органи управління в галузі охорони та використання водних ресурсів відповідно до чинного законодавства України, їх компетенція.
3. Державне екологічне управління шляхом розробки і впровадження програм охорони навколишнього природного середовища.
4. Екологічна стандартизація та нормування.
5. Державний облік, кадастр і моніторинг води.

6. Контрольна функція у галузі використання, охорони та відтворення водних ресурсів.

7. Міжнародний досвід управління за басейновим принципом. Адаптація українського законодавства в галузі охорони вод до європейського законодавства. Водний кодекс України в порівнянні з Водною рамковою директивою ЄС (Директива 2000/60/ЕС).

Термінологічне завдання: води, водний об'єкт, водні ресурси, зворотні води, басейновий принцип управління, моніторинг вод, водний кадастр, державний облік вод.

Практичне завдання:

1. Громадська організація «Громадська думка», звернулася в суд з позовом до Калуської міськради і просить: визнати протиправною бездіяльність Калуської міськради щодо контролю за якістю питної води, використанням та охороною джерел і систем питного водопостачання, забезпечення інформування населення про якість питної води та стан питного водопостачання в м. Калуш; зобов'язати Калуську міську раду інформувати населення про якість питної води та стан питного водопостачання.

Визначте процесуальний аспект позову. В порядку якого виду судочинства буде розглядатися справа? Чи позивач є належним?

Дайте вичерпний перелік нормативно-правових актів, що регламентують дану сферу правовідносин. Якими повноваженнями наділені органи місцевого самоврядування у сфері контролю за якістю питної води, використанням та охороною джерел і систем питного водопостачання?

Надайте правову оцінку правовідносинам, що виникли між сторонами. Які способи захисту порушеного права можуть бути застосовані судом?

2. Товариство з обмеженою відповідальністю звернулось до суду з позовом до Львівської державної податкової інспекції Головного управління Міндоходів в Львівській області про визнання неправомірними дій відповідача у частині нарахування суми основного платежу та штрафних санкцій за спеціальне використання води ТОВ та скасування податкового повідомлення-рішення від 27 грудня 2014 року.

В обґрунтування позовних вимог позивач посилається на неправомірність нарахування грошового зобов'язання за спеціальне використання води, оскільки ТОВ є виробником сільгосппродукції та, відповідно вторинним водокористувачем, а тому в силу положень статті 323 Податкового кодексу України, не є платником збору за спеціальне використання води, оскільки не використовує воду для потреб гідроенергетики, водного транспорту та рибництва.

Відповідач заперечував проти позову обґрунтовуючи тим, що позивач є вторинним водокористувачем, який здійснював використання води з ціллю поливу

полів, а отже, у позивача наявний обов'язок сплати збору за спеціальне використання води отриманої від інших водокористувачів.

Надайте правову оцінку правовідносинам, що виникли між сторонами. Вирішіть спір по суті.

3. Проаналізуйте з реєстру судових рішень:

а) рішення 1

(режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72702874>);

б) рішення 2

(режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72576696>)

на предмет правильності застосування норм матеріального та процесуального права.

Література:

1. Ашикова Е.І. Механізми реалізації державної екологічної політики на регіональному рівні. Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу. Івано-Франківськ – 2014. Режим доступу: https://www.nung.edu.ua/files/attachments/ashikova_diser_0.pdf

2. Вострікова Н.В. Удосконалення організаційного механізму державного управління водними ресурсами в Україні. Рівне - 2016 Режим доступу: http://nuczu.edu.ua/img/articles/1599/dis_Vostrikova.pdf

3. Євдокимов В.О. Жук В.М. Державне регулювання розвитку водогосподарського комплексу шляхом впровадження інтегрованого підходу управління водними ресурсами за басейновим принципом. Харків – 2015. Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/apdy_2015_1_20.pdf

4. Жук В.М. Впровадження басейнового принципу управління водними ресурсами. Харківське регіональне управління Сіверо-Донецького басейнового управління водних ресурсів Держводагенства України, м. Харків – 2013 Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/conf/2013-2/doc/1/06.pdf>

5. Іванова Т.В. Екологічні програми як інструменти реалізації регіональної екологічної політики. Національний авіаційний університет - 2016

6. Майстро С. В. , Коленов О. М. „Проблеми та протиріччя державної екологічної політики на регіональному рівні. Національний університет цивільного захисту України, м. Харків – 2014 Режим доступу: <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2014-1/doc/2/02.pdf>

7. Прокопенко Л.Л. Тішкова Н.Л. Система органів державного управління охороною навколишнього середовища в Україні та можливість її адаптації до європейських вимог. Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України, м. Дніпропетровськ – 2016 Режим доступу: <file:///C:/Users/User/Downloads/91-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-91-1-10-20160416.pdf>

8. Скакальський О.М. Державні цільові екологічні програми: сутність та шляхи формування на регіональному рівні. Дніпропетровський регіональний інститут державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України, м. Дніпропетровськ – 2016 Режим доступу: <file:///C:/Users/User/Downloads/180-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%20%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-180-1-10-20160416.pdf>

9. Соколова А. К. Правові аспекти державного управління в галузі охорони вод і відтворення водних ресурсів / А. К. Соколова // Проблеми законності. - 2015. - Вип. 128.

10. Тарасова В.В., Малиновський А.С., Рибак М.Ф. Екологічна стандартизація і нормування антропогенного навантаження на природне середовище / заг. ред. професора В. В.Тарасової : Навч. посібник. – К. Центр учбової літератури, 2007 – 276 с.

ТЕМА 10. Управління в галузі охорони та використання лісів

Лісовий кодекс України містить окремий розділ III – «Державне регулювання та управління у сфері лісових відносин», в якому закріплена загальна компетенція органів державної влади та місцевого самоврядування в цій галузі.

При підготовці до семінарського заняття необхідно провести аналіз адаптації лісового законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Загальнодержавна програма адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (2004 р.) встановлює правові та організаційні засади досягнення відповідності національного законодавства до актів Європейського Союзу. Тому необхідно проаналізувати українське лісове законодавства за напрямками, визначеними у Програмі.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ № 8 (2 год.)

Питання для обговорення:

1. Завдання державного регулювання та управління у сфері лісових відносин.
2. Державне регулювання та управління у сфері лісових відносин.
3. Функції управління. Функціональний поділ лісів. Державний облік, кадастр і моніторинг лісів. Контроль за використанням та охороною лісів.
4. Розвиток системи повноважень органів виконавчої влади в галузі лісових відносин.
5. Удосконалення фінансового та економічного механізмів регулювання лісокористування.
6. Виконання завдань у сфері лісових відносин, пов'язаних із євроінтеграцією України.

Термінологічне завдання: ліс, лісові ресурси, лісова ділянка, земельна лісова ділянка, лісові відносини, лісове господарство, лісовпорядкування.

Практичне завдання:

1. Закарпатською міжрайонною прокуратурою з нагляду за додержанням законів у природоохоронній сфері спільно з працівниками Державної екологічної інспекції в Закарпатській області проведено перевірку додержання вимог лісового та іншого законодавства щодо охорони, раціонального використання та відтворення лісових ресурсів в лісовому фонді ДП, за наслідками якої виявлено ряд порушень, які відображені в акті перевірки дотримання вимог природоохоронного законодавства.

За результатами перевірки Закарпатським міжрайонним прокурором з нагляду за додержанням законів у природоохоронній сфері директору ДП внесено подання про усунення порушень вимог лісового законодавства в якому заявлено вимогу, зокрема, анулювати лісорубний квиток в частині надання дозволу на розробку лісосіки вибірково-санітарної рубки та скасувати наказ директора Підприємства «Про продовження терміну на заготівлю та вивезення деревини» як незаконний.

Проте вимоги прокурора Директором ДП відхилено, оскільки є постійним лісокористувачем, тому має право на заготівлю деревини на земельній ділянці, вказаній у державному акті на право постійного користування землею.

Прокурор звернувся із позовом до суду.

Дайте вичерпний перелік нормативно-правових актів, що регламентують дану сферу правовідносин.

Надайте правову оцінку правовідносинам, що виникли між сторонами.

Які способи врегулювання спору можуть бути застосовані судом?

2. Проаналізуйте з реєстру судових рішень:

а) рішення 1

(режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72605125>);

б) рішення 2

(режим доступу: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/72175303>)

на предмет правильності застосування норм матеріального та процесуального права.

Література:

1. Арутюнян Д.А. Історико-правові аспекти розвитку державного контролю у сфері ведення лісового господарства в Україні. Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції №5/2016 Режим доступу: http://apnl.dnu.in.ua/5_2016/11.pdf

2. Бизова М. Б. Шляхи вдосконалення організаційного механізму державного управління лісовим господарством України / М. Б. Бизова // Актуальні проблеми державного управління. – Одеса, 2007.

3. Бобко А. М. Лісівництво та проблеми лісокористування на засадах сталого розвитку економіки в Україні / А. М. Бобко // Економіка природокористування і охорони довкілля. – Київ, 2008.

4. Бондарчук Н.В. Актуальні питання правового режиму лісів в Україні. Житомирський національний агроєкологічного університет. Часопис Київського університету права – 2012/4 Режим доступу: http://ir.znau.edu.ua/bitstream/123456789/3972/1/KUP_2012_4_276-279.pdf

5. Гарварт Г. Організаційно-правові засади ведення державного лісового кадастру, обліку та впорядкування лісового фонду України / Г. Гарварт // Підприємництво, господарство та право. 2013.

6. Головка А. А. Принципи і методи формування ефективної системи управління лісами та лісовим господарством України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.06 / Головка Андрій Андрійович ; Нац. лісотехн. ун-т України. – Львів, 2009.

7. Гончаренко Г. А. Охорона лісового фонду України суб'єктам державного та недержавного секторів безпеки: проблеми правового регулювання / Г. А. Гончаренко //

Приватний сектор безпеки: сучасний досвід та проблеми правового регулювання : зб. тез доп. І Міжнар. наук.- практ. конф. (м. Харків, 19 квіт. 2013 р.). – Харків, 2013.

8. Дробко Е. В., Левківський В. М., Державне управління та державна політика у сфері лісових відносин: теоретичний аспект. 2013 Режим доступу: file:///C:/Users/User/Downloads/Nvamu_upravl_2013_2_17.pdf

9. Екологічне право України : академ. курс : підручник / за заг. ред. Ю. С. Шемшученко. – Київ : Юрид. думка, 2008.

10. Єгорова Т.П. Охорона лісів за законодавством України та країн СНД: порівняльно-правовий аналіз. Національний юридичний університет ім. Ярослава Мудрого. Харків – 2015 Режим доступу: http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Egorova/d_Egorova.pdf

11. Кіндюк Б. В. Лісове законодавство України: історико-правове дослідження (1917–2011 рр.) : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / Кіндюк Борис Володимирович ; Маріуп. держ. ун-т. – Маріуполь, 2012.

12. Козачук О. А. Інституційний розвиток та формування державних органів влади в сфері лісової охорони: історико-правовий аспект / О. А. Козачук // Часопис Київського університету права. – 2014.

13. Козачук О.А. Державні органи управління в системі лісової охорони : сучасна парадигма. Національний університет біоресурсів і природокористування України – 2014. – Вип. 197. – Ч. 1. Режим доступу: <file:///C:/Users/User/Downloads/2077-4076-1-SM.pdf>

14. Лісовий кодекс України від 21 січня 1994 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3852-12/page3>

15. Печуляк В.П. Державне регулювання відносин у сфері лісового господарства: особливості визначення. Національний університет ДПС України . 2012 Режим доступу: http://ndi-fp.nusta.com.ua/files/doc/finansove-pravo/2012/2012_1pechulyak.pdf

16. Сторожук В.Ф. Аналіз нормативного поділу лісів за функціональним призначенням. Регіональна програма «Правозастосування і управління в лісовому секторі країн східного регіону дії європейського інструменту сусідства і партнерства». Київ. 2014 Режим доступу: http://www.enpifleg.org/site/assets/files/2120/report_storozhuk_analysis_functional_division_of_forests.pdf

17. Сторожук В.Ф., Гайно П. Інвентаризація лісів – статус кво в Україні , досвід Німеччини та рекомендації від FAO. Інститут економічних досліджень та політичних консультацій. Київ – 2017 Режим доступу: https://www.lisportal.org.ua/wp-content/uploads/2017/08/APD_APR_06-2017_Forest_Inventories_ukr.pdf

18. Сторчоус О.М. Удосконалення юридичної відповідальності за порушення лісового законодавства та протидія обігу незаконно добутих лісових ресурсів: рекомендації щодо внесення змін у законодавство. Регіональна програма «Правозастосування і управління в лісовому секторі країн східного регіону дії європейського інструменту сусідства і партнерства» Київ – 2016 Режим доступу: http://www.enpifleg.org/site/assets/files/2118/report_storchous_improving_legal_liability_recommendations_to_legislation.pdf

